

Dr Ferdo Hauptmann

INTERNACIJA HERCEGOVAČKOG USTANIČKOG VOJVODE
MIĆE LJUBIBRATIĆA U GRAZU (GRACU) GOD. 1876/77.

Aktivna uloga vojvode Miće Ljubibratića, jednog od vođa ustanka u Hercegovini god. 1875. bila je prekinuta njegovim zarobljavanjem od strane austrijskih graničnih organa u okolini Imotskog u prvoj polovici marta 1876.¹⁾ Onamo je bio krenuo sa svojim dobrovoljcima iz Dubrovnika preko Kleka kako bi ostvario svoj plan proširenja pobune na krajeve uz desnu obalu Neretve i time prenio i proširio područje ustaničke teritorije iz jugoistočne Hercegovine i blizine Crne Gore na zapadnu Hercegovinu, te povezao je s ustankom u Bosni. Austrijske vlasti su — u skladu sa stavom formalne neutralnosti, što je podrazumijevalo prilikom prelaska granice internaciju boraca obiju strana — povele Ljubibratića s pratnjom u Trst i odatle mu odredile kao mjesto internacije isprva Linz (Linc) u Gornjoj Austriji, zatim Graz u Štajerskoj. U Grazu je Ljubibratić boravio od 29. jula 1876. do 15. marta 1877, kad se vratio u Beograd.

Prepiska, koja je u vezi s Ljubibratićevim boravkom u Grazu vođena između policijskih vlasti i Štajerskog namjesništva, kao i Austrijskog ministarstva unutrašnjih poslova u Beču, donosi nekoliko nepoznatih detalja iz ovog razdoblja Ljubibratićevog života.

U vezi s Ljubibratićevom internacijom nameću se dva pitanja. Prvo se tiče motiva, koji su doveli do njegove internacije.

Kad je Ljubibratić na putu iz Beograda preko Trsta stigao u Dubrovnik u drugoj polovini juna 1875, da bi odatle krenuo na hercegovačko područje, on je opetovano, bez smetnji, prelazio austrijsko-tursku granicu. Tako je isprva krenuo iz Risna preko Krivošija u zaleđe²⁾, gdje je

---

¹⁾ Rüstow W. (Der krieg in der Türkei. Zustände und Ereignisse auf der Balkanhalbinsel in den Jahren 1875 und 1876. Zürich 1877, t. II, str. 132 i d.) spominje da je Ljubibratić krenuo iz Dubrovnika početkom marta, a već 5. marta imao manji okršaj oko Ljubuškog i nakon toga se uputio duž granice prema Imotskom, gdje je zarobljen.

Telegram iz Imotskog o zarobljavanju Ljubibratića, koji donosi R. Petrović (Djelovanje Dubrovačkog odbora za pomaganje hercegovačkog ustanka 1875—1878. Godišnjak DI BiH X/1959, str. 241, nap. 58) nosi datum 12. III. 18. marta Ljubibratić već iz Trsta kreće pod policijskom pratnjom u Linz kao mjesto internacije.

²⁾ Prema tome, zarobljavanje je uslijedilo 12. marta ili prije tog dana, a ne tek krajem mjeseca, kako navode Kruševac-Ljubibratić (Prilozi proučavanju hercegovačkih ustanaka 1857—1862. Godišnjak. BiH VI/1954, str. 169).

³⁾ Ljubibratić S. — Kruševac T.: Prilozi za proučavanje hercegovačkog ustanka. Godišnjak. BiH VIII/1956, str. 312.

u julu 1875. pokušao organizirati skupštinu glavara, ali je došao u sukob sa crnogorskim planovima i izaslanicima, te bio od njih napadnut i opljačkan. Vratio se nakon toga u Dubrovnik, odakle se 17. jula u pismu tužio knezu Nikoli.³⁾ Tokom ljeta nalazio se ponovno na ustaničkom području, vodio borbe s turskim četama na putu Dubrovnik—Trebinje i u Popovom polju, ali su ga — kako kaže — crnogorske protumjere toliko ometale da »od oktobra do mog istupanja koncem decembra malo što sam i preduzimao«. ⁴⁾

Koetschet, koji je kao turski činovnik i povjerljiva osoba Sarajeva i Istanbula u to doba bio stalno na putu nastojeći posredovati, zatekao je tada Ljubibratića u Dubrovniku. Iz razumljivih razloga Koetschet mu nije mogao biti sklon, pa ga opisuje kako zasjeda po kafanama i gostionama grada, okružen svojim »generalštabom«, te prima i odašilje kurire.⁵⁾ Iz toga svakako proizlazi da su austrijske vlasti još početkom januara 1876. tolerirale ne samo okupljanje dobrovoljaca na svom području nego su i dopuštale redovite veze s ustaničkim područjem. Tako je, npr., i crnogorski vojvoda Peko Pavlović u to doba neometan navraćao u Dubrovnik⁶⁾, a da ga nitko nije internirao. A jedan od Ljubibratićevih dobrovoljaca, Miroslav Hubmajer, koji je u decembru krenuo na bosansko područje da bi — očigledno po Ljubibratićevim direktivama — organizirao ustanak u sjeverozapadnoj Bosni⁷⁾, bio je na skupštini u Jamnici 16/17. decembra 1875. izabran za vojnog komandanta bosanskog ustanka i uspjele mu je da, uglavnom, neometan od austrougarskih pograničnih organa okuplja dobrovoljce i s njima pokuša u januaru 1876. upad u sjevernu Bosnu.⁸⁾ Austrijske straže su ga omele tek onda kad nije uspio pravovremeno organizirati prevoz preko Une.

Austrougarska politika formalne neutralnosti — sa sprečavanjem otvorenog prelazanja turske granice čitavih četa, ali dozvoljavanjem potajnog okupljanja dobrovoljaca i doturanja pomoći⁹⁾ — nije se ni tada još bitno promijenila.

U literaturi se provlači tvrdnja da je namjesnik u Dalmaciji general Rodić od samog početka, navodno, bio protivan Ljubibratićevom sudjelovanju u hercegovačkom ustanku, ali da je, s druge strane, austrougarski ministar vanjskih poslova, Andrassy zagovarao Ljubibratićevu akciju kao protutežu crnogorskom uplivu.¹⁰⁾ Rodićev stav prema Ljubibratiću poklapao bi se s njegovim planom da Austro-Ugarska pristupi aneksiji ovih pokrajina, i to u sporazumu sa Crnom Gorom, koja bi se tom prilikom proširila na Hercegovinu.¹¹⁾ Ljubibratić kao ličnost, koju je — s pravom

³⁾ Ibidem, str. 317 i d.

⁴⁾ Ibidem, str. 331.

⁵⁾ Koetschet J.: *Aus Bosniens letzter Türkenzeit*. Wien-Leipzig 1905, str. 22 i d.

⁶⁾ Ibidem, str. 23.

⁷⁾ Ekmečić M.: *Ustanak u Bosni 1875—1878*. Sarajevo 1960, str. 157.

⁸⁾ Ibidem, str. 160 i d.

⁹⁾ Ibidem, str. 123 i d.

¹⁰⁾ R. Petrović: *Djelovanje*, str. 309.

¹¹⁾ Wertheimer E.: *Graf Julius Andrassy. Sein Leben und seine Zeit*. Stuttgart 1913, t. II, str. 258, 266.

ili ne — pratio glas da je eksponent Srbije¹²⁾, bio bi, prema tome, smetnja za ovakve planove, tim više što bi njegov eventualni uspjeh u stvaranju jedne samostalne ili prosrpske Hercegovine Crnu Goru u poređenju sa Srbijom bacio u drugi plan, a na pozadini navodnog Rodičevog računa privukao novog interesenta, tj. Srbiju u ovo razračunavanje. Postupak crnogorskog povjerenika, vojvode Peke Pavlovića prema Ljubibratiću, a i kasniji napadaji crnogorske štampe svakako ukazuju na to da je Ljubibratić u planovima Cetinja bio nepoćudna ličnost i da se na njegovim leđima do izvjesne mjere manifestovao sukob interesa Crne Gore i Srbije.

U tom međusobnom natezanju Ljubibratić je, svakako, izgubio bitku. Za austrougarsku politiku je nakon njegovog neuspjeha u Hercegovini i povlačenja u Dubrovnik postojalo, svakako, vrlo jednostavno sredstvo da se bar ova grupa ustanika izolira i onemogućí njen daljnji rad time što bi joj se u duhu politike neutralnosti oduzela mogućnost da s dalmatinskog terena dalje djeluje u ustvanku. Dakle, to je bila prilika za Rodića da u granicama svojih mogućnosti sada spriječi svaku Ljubibratićevu aktivnost, držeći se stroge neutralnosti. Pri tome se ne bi našao u raskoraku s politikom Andrásyja, za kojega njegov biograf Wertheimer ionako tvrdi da se u to doba usrdno trudio kako bi ustanike u Hercegovini izolirao, oduzimajući im nadu u vanjsku potporu.¹³⁾ To je ministar mislio postići slogom velikih sila i njihovim pritiskom na male, Srbiju i Crnu Goru, a uporedo pokušati da Tursku dovede na put konkretnih reformi.

Ako je ovo tumačenje Andrásyjevih motiva točno — a nema razloga pripisivati ministru već u to doba otvorene namjere za aneksijom Bosne i Hercegovine — onda ono stoji u suprotnosti s faktičkim stavom iznesenim u Dubrovniku i Dalmaciji. Austrijske vlasti, naime, ne toleriraju samo humanitarne akcije raznih odbora diljem Dalmacije za pomoć izbjeglicama i ustanicima, pri čemu je osobita uloga pripala Dubrovačkom odboru na čelu s dr Čingrijom, nego dopuštaju direktno snabdijevanje ustanika oružjem, stalno svraćanje ustaničkih vojvoda u Dubrovnik, Ljubibratićevo okupljanje dobrovoljaca na ovom terenu, kao i redovno obavještanje o kretanjima turske vojske.¹⁴⁾ S pravom se, stoga, može tvrditi da je ustanak znatnim dijelom podržavan iz Dalmacije¹⁵⁾, što usprkos širokoj podršci stanovništva ne bi bilo u toj mjeri ni izdaleka moguće da nije vlast prećutno tolerirala sve te akcije. Ima li se još na umu da vlasti dopuštaju Ljubibratiću na svom terenu pod vidom okupljanja dobrovoljaca čak koncentraciju »Garibaldinaca«, za koje se s pravom moglo pretpostaviti da sigurno nisu prijatelji Austro-Ugarske, onda pojam austrijske »neutralnosti« dobiva poseban značaj.

¹²⁾ M. Ekmečić, str. 156; Jovanović R.: *Sukob uticaja Crne Gore i Srbije u Hercegovačkom ustanku 1875—1878*. Međunar. naučni skup povodom 100 godišnjice ustanka u BiH, drugim balkanskim zemljama i Istočnoj krizi 1875—1878. Poseb. izd. Akademije nauka i umjetnosti BiH, knj. XXX. Sarajevo 1977. t. II., str. 99 i d.

¹³⁾ Wertheimer... str. 269, 271.

¹⁴⁾ R. Petrović: *Djelovanje...*, str. 241.

¹⁵⁾ Ibidem, str. 245; isti: *Zabilješke dr. Pera Čingrije o hercegovačkom ustanku 1875—1878*. Glasnik arhiva... BiH IV—V/1965, str. 360 i d.

Doduše, od Andrásyjeve reformne note (30. decembra 1875), pa do Berlinskog memoranduma (12. maj 1876) zvanična, Andrásyjeva politička linija kreće se u pokušaju da Tursku prinudi na konkretne reforme za umirenje pobunjenih pokrajina, koristeći se autoritetom Trojecarskog saveza. Doista su u sklopu te politike austrougarske vlasti morale sputavati kontakte i pomoć ustanicima, nagovarati izbjeglice da se vrate kućama, što su često pokušavale postići uskraćivanjem davanja dotadašnje potpore¹⁶⁾ i ometanjem rada Dubrovačkog odbora. To je opet Dubrovačku općinu ponukalo da u februaru/martu 1876. otvoreno protestira kod ministarstva u Beču protiv sputavanja humanitarne akcije za izbjeglice.¹⁷⁾

No, te iste vlasti zaziru u isto doba od optički najupadljivije mjere za smirivanje ustanka: ne diraju ustaničkog vojvodu Miću Ljubibratića niti društvo dobrovoljaca, okupljenih oko njega, iako su im oni pod rukom, u samom gradu. Ljubibratić je neometan u Dubrovniku sve do svog odlaska za Klek—Ljubuški—Imotski početkom marta 1876. Tek kad kreće prema Bosni — te iste vlasti hapse ga i odvođe daleko od ustaničkog područja.

Razlika u postupanju toliko je očita, da se ne može protumačiti nekom naglom promjenom zvanične politike. Ona se u prvim danima marta nije ni u čemu promijenila, linija ostaje ista. Štaviše, nadležnost dalmatinskog namjesništva jednaka je na području Dubrovnika, kao i u srednjoj Dalmaciji, pa prema tome uzrok ne leži ni u različitoj primjeni zvanične politike od strane dviju pokrajinskih uprava.

Preostaje jedino da se motiv traži u Ljubibratićevom pokretu prema Bosni. Dokle god je bio hercegovački vojvoda i kao takav direktno ili indirektno sudjelovao u tamošnjem ustanku, Austro-Ugarska ga je tolerirala i, štaviše, primala otvorenih ruku, ne pomišljajući uopće da ga onemogućiti internacijom. Njegov pokušaj da se uplete u bosanski ustanak izaziva smjesta oštru i drastičnu reakciju, jer time Ljubibratić zadire u onaj dio pobunjenog područja, koji je Austro-Ugarska u slučaju aneksije svakako htjela rezervirati za sebe. Ovdje ne trpi Ljubibratića, kao što nije trpjela ni Hubmajera i kao što neće trpjeti ni Lazu Miodragovića¹⁸⁾: svu trojicu je internirala, jer su se suviše približili njenoj interesnoj sferi...

**

Lični opis 37-godišnjeg Ljubibratića, koji je u pratnji policijskog komesara 18. marta 1876. upućen iz Trsta vlakom u Linz, glasio je ovako: »O d j e ć a: francuska, crni kaput, crne hlače, crni prsluk, uska crna kravatata, bijela košulja te ili crni okrugli šešir ili niska crna srpska kapa bez

¹⁶⁾ R. Petrović: Djelovanje..., str. 235.

¹⁷⁾ *Ibidem*, str. 226, 239.

¹⁸⁾ M. Ekmečić, str. 163 i d.; Gornjeaustrijsko namjesništvo u Linzu Štajerskom namjesništvu u Grazu. 13. VI 1876 (Štajerski Zemaljski arhiv u Grazu, fond Štajerskog namjesništva, br. 1928/präs ex 1876. Čitav dossier o Ljubibratiću skupljen je u fasc. 8 ad 2661/1875).

zaslona¹⁹⁾, odozgo sa zlatom izvezenim srpskim grbom na crvenoj podlozi; nadalje sivi dugački plašt u formi kaputa sa šarenim uskim ovratnikom odnosno šalom«. Supruga Mara, koja ga je pratila nosila je »francuski kostim«. ²⁰⁾ Nizozemka Johana Merkus, njegova vjerna pratilica i finansijer za vrijeme ustaničkog perioda, krenula je također s njima, ali je morala do 21. marta napustiti područje Monarhije. Otišla je u Beograd «.²¹⁾

Ljubibratić se, kako se čini, nadao da će mu biti određen Beč kao mjesto boravišta. U toku vožnje protestirao je stoga u Brucku na Muri kad je opazio da ne produžuje prugom za Beč, nego za Linz²²⁾, izjavljujući da želi doći do cara.

Linz kao mjesto boravišta odredilo mu je Austrijsko ministarstvo unutrašnjih poslova u sporazumu s Ministrom vanjskih poslova. Ljubibratić se mogao kretati slobodno, jedino je morao dati časnu riječ da bez prethodne dozvole neće napustiti grad.²³⁾ Toga se on, kako se čini, tačno pridržavao, jer je Gornjeaustrijsko namjesništvo ocijenilo njegovo ponašanje u Linzu kao apsolutno korektno.²⁴⁾ Daleko od ustaničkog područja, kontrola je bila blaga, pa se Ljubibratić u Linzu nije morao obavezati — kao u Grazu — da neće imati nikakve veze s ustankom. Zato se odanle mogao neometan obratiti knezu Nikoli, braneći se od napadaja crnogorske štampe, a bez sumnje sastajati i s Lazom Miodragovićem, koga su austrijske vlasti u junu 1876. također prebacile u Linz. Vjerojatno se vremenom Ministarstvu unutrašnjih poslova kontrola u Linzu ipak učinila nedovoljnom, jer je nakon Ljubibratićeovog premještanja u Graz i Miodragović bio maknut iz Linza i premješten u Stolni Biograd/Székesfehévár.²⁵⁾

Iz zdravstvenih razloga, kako Ministarstvo unutrašnjih poslova iz Beča piše Štajerskom namjesništvu u Graz, Ljubibratiću je krajem jula 1876. određen Graz zbog »blaže klime« kao novo boravište.²⁶⁾ Smjestio se sa suprugom prvo u hotelu »zur Kaiserkrone«, od 3. septembra u privatnom stanu u Jakominigasse 3/I, jer se tužio da mu vlasti daju premalo novaca za život. Ministarstvo vanjskih poslova odredilo je njemu i supruzi 150 fl mjesečno, od kojih je kako u Linzu, tako i u Grazu primao svakih 10 dana po 50 fl. Detektivu, koji ga je u Grazu nadzirao neprekidno, davalo je ministarstvo po 11,60 fl. Kad se 15. oktobra Ljubibratić preselio u Haydngasse 5/II, u kuću sa 4 ulaza, namješten je još drugi detektiv, koji je primao po 11 fl.²⁷⁾

¹⁹⁾ = Šajkača.

²⁰⁾ Gornjeaustrijsko namjesništvo Štajerskom namjesništvu. 26. III 1876 (br. 1038/präs ex 1876).

²¹⁾ Telegram Namjesništva u Trstu Štajerskom namjesništvu. 18. III 1876 (br. 888/präs ex 1876).

²²⁾ Kotarsko predstojništvo u Liezenu Štajerskom namjesništvu. 20. III 1876 (ad br. 930/präs ex 1876).

²³⁾ Gornjeaustrijsko namjesništvo Štajerskom namjesništvu. 29. VII 1876 (br. ad 2408/präs ex 1876).

²⁴⁾ Ibidem.

²⁵⁾ Isto istome. 17. VIII 1876 (br. 2726/präs ex 1876).

²⁶⁾ Austrijsko ministarstvo unutrašnjih poslova štajerskom namjesniku, barunu Kübecku. Beč, 25. VII 1876 (br. 2408/präs ex 1876).

²⁷⁾ Direktor policije u Grazu Štajerskom namjesništvu. 9. IX 1876 (br. 2960/präs ex 1876); isto istome. 4. XI 1876 (br. 3560/präs ex 1876).

Kako se vidi, nadzor nad Ljubibratićem bio je u Grazu kudikamo stroži nego u Linzu. Ministarstvo je odredilo Graz kao boravište ne samo iz obzira na zdravstveno stanje Ljubibratićevo nego i zbog tamošnjih boljih policijskih mogućnosti za nadzor. To je Ljubibratić osjetio smjesta po dolasku, jer je lično namjesniku, barunu Kübecku, morao potpisati izjavu, kojom se obavezuje ne samo da neće bez dozvole napustiti grad nego i da neće sudjelovati u ustanku. Na ovo je pristao tek nakon dužeg opiranja:

»Je m'oblige avec ma parole d'honneur, pendant ma confinement à Graz à ne pas quitter les limites du rayon de Graz sans permission, à ne pas prendre part à l'insurrection et surtout à suivre les ordres des autorités du Gouvernement.

Je promets d'observation du sus-dit et le confirme avec ma promesse solenne et ma souscription.

M. Ljubibratić²⁸⁾
Vojvoda

Kontrola je bila minuciozna. Kad je pratio na željezničku stanicu svoju suprugu, koja je na kratko vrijeme otputovala u Beograd ocu (Jovan Nikolić, zlatar), bio je ispitivan i zabranjen mu je otada odlazak na stanicu.²⁹⁾ Nadziran je kad je sjedio u kafani »zum botanischen Garten«, gdje je čitao slavenske novine i sastajao se sa slavenskim studentima, čija su imena odmah policijski ustanovljena.³⁰⁾ Čim se okupilo više južnoslavenskih studenata oko njega — a tih je bilo dosta na gradačkim visokim školama — namjesništvo se do te mjere uzbudilo da je predložilo Ministarstvu unutrašnjih poslova njegov premještaj u drugo mjesto³¹⁾, i to »hitno«. ³²⁾ Ministarstvo unutrašnjih poslova odbilo je ovaj prijedlog, jer u onom sastajanju Ljubibratića s južnoslavenskim studentima nije vidjelo nikakve znakove za političku agitaciju.³³⁾

Ljubibratić se tužio na oštri policijski nadzor, pozivajući se i na to da ipak nije podigao oružje protiv carske kuće, nego protiv Turske, i uputio telegram caru, moleći ga da ga pusti, jer Austro-Ugarska, navodno, već pušta kući internirane Turke.³⁴⁾ Glas o primirju između Srbije/Crne Gore i Turske ulio mu je, naime, nadu da će se osloboditi internacije u Austriji. Međutim ministarstvo vanjskih poslova u Beču odbilo je njegovu molbu kao preuranjenu, čekajući definitivni mir.³⁵⁾

²⁸⁾ Štajersko namjesništvo Austrijskom ministarstvu unutr. poslova. 30. VII 1876 (br. 2455/präs ex 1876).

²⁹⁾ V. nap. 27 (9. IX).

³⁰⁾ Štajersko namjesništvo Austrijskom ministarstvu unutr. poslova. 16. VIII 1876 (br. 2654/präs ex 1876).

³¹⁾ Isto istome. 3. X 1876 (br. 3186/präs ex 1876).

³²⁾ Isto istome. 14. X 1876 (br. 3301/präs ex 1876).

³³⁾ Ministarstvo unutr. poslova Štajerskom namjesništvu. 15. X 1876 (br. 3326/präs ex 1876).

³⁴⁾ V. nap. 31.

³⁵⁾ Taj je sa Srbijom sklopljen I. III 1877, a sa Crnom Gorom primirje je samo produživano do 12. IV 1877.

Kad je na osnovu ruskog ultimatumu 1. novembra 1876. stupilo dvomjesečno primirje na snagu, Ljubibratić je iznova pokušao telegramom da od cara izmoli prekid internacije i odlazak u Beograd. Telegram glasi: »Cesaro-kraljevskom Veličanstvu Franji Josipu I, Wien.

S pogledom na hrđavo stanje mog zdravlja kao i na neke familiarne poslove, molim da mi se dade dopuštenje otiti u Beograd i tamo ostati za vreme nastupivšeg primirja. Ja zalažem moju reč da ću se u Austro-Ugarsku vratiti odmah kad mi dotični konsulat izjavi da je to volja vlade Vašeg Veličanstva.

Crna je Gora dozvolila Osman-paši da se može prošetati van njenih granica. Nema sile koja bi mogla prinuditi mene da se od jednog Turčina dadem nadvisiti u držanju zadane reči.

Molim Vaše Veličanstvo da blagoizvolite uvažiti ovo prošenje.

M. Ljubibratić³⁶⁾

No, štajerski namjesnik je odbio da proslijedi ovaj telegram tražeći od Ljubibratića da ga prestilizira³⁷⁾, što je ovaj tek nakon dugog razmišljanja učinio. Novi telegram od 30. novembra glasio je:

»Vaše Cesaro-kraljevsko Veličanstvo, Milostivi Gospodar.

Budući da ovdašnja klima prijeteći djeluje na razvitak moje grudne bolesti, obraćam se milosrđu Vašega Veličanstva i prepokorno molim, da blagoizvolite udijeliti mi slobodu.

U punoj nadi da će mi Vaše Cesarsko-kraljevsko Veličanstvo uslišati molbu, usugljujem se izjaviti moju vječitu obveznost spram Vašeg Avgustjejšeg doma

sa strahopoštovanjem

M. Ljubibratić³⁸⁾

Iako je telegram bio ponizniji, car nije našao za shodno da išta odluči, a Ministarstvo vanjskih poslova i dalje je smatralo da još nije nastupilo vrijeme za oslobođenje. Tako je Ljubibratić i dalje ostao u Grazu i tek 15. marta definitivno je oslobođen i pušten u Beograd.

U međuvremenu je Austro-Ugarska sklapanjem Tajne konvencije u Budimpešti sa Rusijom (15. januar 1877) sebi osigurala pravo za zaposjedanje Bosne i Hercegovine...

³⁶⁾ Štajersko namjesništvo Austrijskom ministarstvu unutr. poslova. 9. XI 1876 (br. 3526/präs ex 1876).

³⁷⁾ Osman-paša pao je u crnogorsko zarobljeništvo 28. VII 1876. kod Vučidola, a knez Nikola pustio ga je na slobodu 28. IX 1876 (Rüstow... t. II, str. 254, 333).

ZUSAMMENFASSUNG

DIE INTERNIERUNG DES WOJWODEN AUS DEM HERCEGOVINISCHEN AUFSTAND, MIĆO LJUBIBRATIĆ, IN GRAZ 1876/77.

In Verbindung mit der im Jahre 1876/77 erfolgten Internierung Ljubibratić' auf österreichischem Gebiet erheben sich zwei Fragen, die hier behandelt werden.

Vorerst handelt es sich um das Motiv, weshalb Österreich-Ungarn einen der profiliertesten Führer des Aufstandes in der Hercegovina vom J. 1875, anlässlich einer seiner zahlreichen Übertritte auf österreichisches (dalmatisches) Gebiet festgenommen hat. Bis zu seiner Festnahme im März 1876 konnte Ljubibratić, ungehindert von den österreichischen Behörden, persönlich oder durch Mittelsmänner auch vom dalmatinischen Gebiet aus dem Aufstand in der Hercegovina Hilfe zuführen und sich bei ungünstiger Wendung der Dinge selbst vorübergehend auf dalmatisches Gebiet zurückziehen. Dies, obwohl Österreich-Ungarn sich diesbezüglich für strikte Neutralität ausgesprochen hat. Im Momente aber, wo er von Dubrovnik aus über türkisches Gebiet in Richtung Bosnien, abgeht, um die Verbindung mit den dortigen Aufständischen herzustellen, wird er in der Nähe von Imotski von österreichischen Grenzorganen festgenommen und daraufhin zuerst in Linz, dann in Graz interniert. Der Grund kann, im Rahmen der damaligen österreich-ungarischen Balkanpolitik, nur darin liegen, dass Ljubibratić damit in die engere Interessensphäre der Monarchie (Bosnien) einbrach, was Österreich-Ungarn weder in Bezug auf Ljubibratić noch auch andere Führer des Aufstandes dulden wollte.

Die zweite Frage behandelt Ljubibratić' Aufenthalt in Graz und die damit zusammenhängenden Begebenheiten.